

Lukeš Jan: KARLÍNSKÝ MORYTÁT

Lidové noviny 3.7.1990, str. 5

ROMÁNOVÝ OBRAZ 50. LET OD ZDENY SALIVAROVÉ

Olga Scheinpflugová vydala v roce 1935 Baladu z Karlína, Václavu Duškovi co nevidět vyjde Karlínský blues, soubor povídek navazujících na jeho Tuláky (1978) - a ZENA SALIVAROVÁ (nar. 1933) mezi tím napsala svou HONZLOVOU. Také tenhle román, vznikající v letech 1968 až 1969 na trase Praha - Berkley - Toronto, vydaný v roce 1972 v 68

Publishers Toronto a po několika dalších zahraničních reedicích teď i v Československu (Art-servis 1990), je z převážné části zasazen do prostředí pražského Karlína a také on má svou zvláštní, poněkud dryáčnickou atmosféru, pro kterou jej nazývám morytátem. Jako by proletářský Karlín přímo vynucoval optiku, jakou bude nazírán ...

Morytát je hrůzostrašná historka přednášená obvykle jarmarečním nebo pouťovým vypravěčem, tedy jakási obdoba kramářské písně, k níž patří přímočará drastičnost i prostořeká naivita podání. Obojí je největší devizou Salivarové knihy: ovšem nikoli v původním smyslu, nýbrž jako výsledek uvědomělé a záměrné stylizace. Prostořekost vypravěčky Jany Honzlové, členky pěveckého a tanečního souboru Sedmikrása, v němž je diskriminována pro svůj původ z těch, kteří mají "právo akorát držet hubu", je nakonec principem vítězícím v mysli čtenářově, jak nad nepřízní jejího osudu osobního, tak nad nepřízní a fízlovskou ubohostí doby: ne zbytečně má kniha podtitul "protestsong". Je už po smrti Stalina, ale ještě před obecnějším probuzením z budovatelského obluzení, a tu pouhý zdravý rozum a nezkalený cit působí pořád ještě jako opoziční politický postoj. Přitom termín protestsong, náležející spíše folkovému hnutí let šedesátých, je snad jediným "anachronismem", který v knížce najdeme - jinak Salivarová vypráví důsledně "zevnitř" doby i své hrdinky, nepokoušejíc se nikterak dodat svému příběhu vyšší filozoficko-historické a intelektuální posvěcení. Může to připadat jako slabina románu, ta jakási nepoučenost dalšími léty, já v tom naopak vidím sílu Salivarové Imaginace? S takovouhle sugescí autenticity dokázal psát o svých karlínských padesátých letech i Václav Dušek, ovšem bez onoho politického pozadí.

Přitom i jeho zachycení neplyne z ničeho jiného než ze zážitků jedenadvacetileté dívky, jejíž otec emigroval a ona sama zůstala s pěti dalšími sourozenci na krku ušlápnuté a vysílené matce. Jeden bratr v lágru v Jáchymově, druhý u PTP, mladší sestra těhotná s vojákem, starší pohrdající rodinou a distancující se od ní, a konečně milovaný desetiletý Hugo a maminka, to je Janino rodinné prostředí, z něhož s pár korunami v kapse a touhou, aby se "lidi probrali a přestali dělat voloviny", vyrazí do světa, nad nímž si klade stejnou otázku, jako nad mrtvým tělem uklízečky Pelikánové: "Ale co duše? Panebože, kam se poděla ta duše?"

Celkem třikrát zasahuje smrt v Janině příběhu, pokaždé se stejnou brutalitou a lhostejností, jako je ve skutečnosti brutální a lhostejná doba, tolik se pyšníci svým zájmem o člověka. Není divu, že se Janiny myšlenky obracejí k víře, k Bohu a posledním věcem člověka: jen v letmých vzpomínkách na Slovensko a jeho písně se ještě vybaví ponětí o řádu lidského bytí, který byl zaměněn za neřád třídní nenávisti a udavačství. Motto z T. S. Eliota naznačuje, že celá kniha byla vlastně míněna jako cesta zpět k jistotám: "ať tato slova zodpovídají / za to, co stalo se tak, aby se to nestalo už zase, / kéž není příliš drtivý soud nad námi ..."

Při nedávné návštěvě manželů Škvoreckých v Československu ocitla se Zdena Salivarová-Škvorecká poněkud ve stínu zájmu novinářů o jejího muže. Jak ale on sám zdůraznil, právě jí patří největší díl

práce na fascinujících výsledcích jejich nakladatelství 68 Publishers. A teď vážme, co platí víc, práce pro druhé nebo na sobě? Salivarová zvolila to první a sama se kromě Honzlové, povídek Pánská jízda (1968) a novely Nebe, peklo, ráj (Toronto 1976) už k žádné další samostatné knižní publikaci nedostala. Co by bylo, kdyby ...? Nechme to být a budme vděční třeba jenom za tenhle karlínský morytát, který mimo jiné i svým vtipem prozrazuje, v čem si Škvorečtí asi nejlépe rozumějí